

Malíř Jan Zrzavý - dosud neznámá díla objevena v Benátkách

V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století mívali kapucíni v benátském klášteře Redentori na ostrově Giudeca tajemného hosta. Byl ubytován v prosté mnišské cele jako ostatní členové řádu, pokorně zdravil, choval se tiše a skromně. Nebyl Benátčanem. Pocházel z ciziny, z Prahy.

Jako památku a dar za možnost ubytování věnoval bratřím kapucínům své obrazy, většinou s duchovní tematikou. Zanechal jich v klášteře celkem pětadvacet. Protože obrazy v klášteře nebyly veřejnosti přístupny, podařilo se je objevit teprve nedávno. Malíř Jan Zrzavý miloval Benátky - perlu Itálie. Pro něho bylo toto místo především uměleckou inspirací. Když jeho umělecký duch umdléval, v Benátkách našel vzkříšení a oživení. Nejprve tam jezdil jako návštěvník a podobně jako turisté se ubytovával v hotelích. Později tam jezdil téměř jako domů.

Náповěda od Jaroslava Seiferta

Jednou, když Jaroslav Seifert přišel v Praze navštívit malíře Jana Zrzavého, který si právě vařil své oblíbené jídlo, malíř mezi řečí prohodil, že se připravuje na cestu do Benátek.

„Chystám se do Benátek. Právě jsem napsal tamějším kapucínům. Bydlím u nich. Chci ještě jednou malovat Benátky,“ prozradil Seifertovi.

Básník se o tom zmínil ve své knize „Všechny krásy světa“. Taková stopa zůstala však léta bez povšimnutí. Věta „Bydlím u kapucínů“ napovídá, že za nimi jel jakoby domů. A kde tam bydlel?

Kdo by řekl, že se o malíři Zrzavém dá objevit ještě něco nového v 21. století?

Dr. Jitka Měřinská byla první z Čech, kdo se v lednu roku 2010 rozjel do Benátek, aby tam kráčela ve stopách malířových. S malou skupinkou přátel se přeplavila se na tradičním plavidle (waporetto) na nábřeží ostrova Giudecca, kam lze zajet pouze vodní cestou. Ovšem jedenkrát do roka, na svátek Vykupitele, je ostrov s klášteřem kapucínů spojen s pevninou ve středu města pontonovým mostem. Tímto svátkem si Benátčané dosud připomínají morovou epidemii z roku 1576, které tehdy podlehla třetina obyvatel Benátek.

Kapucíni se v 17. století rozvinuli jako jedna z větví františkánského řádu, přičemž v průběhu 16. století probíhalo období jeho velkého rozkvětu. Roku 1599 připutovala do Prahy skupinka dvanácti mnichů v čele s kapucínem Františkem z Brindisi. Přišli na pozvání pražského arcibiskupa Zbyňka Berky z Lipé a z Dubé a brzy po svém příchodu založili na Hradčanech kapucínský klášter.

Později mezi tímto pražským a mezi benátským klášteřem putoval malíř Jan Zrzavý, který miloval v Praze zejména Loretánské náměstí s kapucínským klášteřem a kostelem, který nejraději navštěvoval.

Kromě kláštera Redentore se v Benátkách nachází ještě jiný kapucínský klášter, a to v Mestre, ve kterém jsou soustředěny historické archivy a kroniky. Také sem docházel malíř Zrzavý.

Padre Antonio Moro je nyní už jediným z místních kapucínů, kdo českého malíře pamatuje.

„... Platil pro nás řád, který jsme důsledně dodržovali. Řeholní pravidla nám nedovolovala rozptylovat se, byli jsme soustředěni na studium a na duchovní život. S Janem Zrzavým jsem nikdy osobně nemluvil, jen jsem ho vídával v našem klášteře na ostrově Guidecca... Věděli jsme o něm od svých profesorů, kteří s námi o něm často a se zjevnou úctou hovořili,“ vzpomíná padre Antonio v knize J. Měřinské „Jan Zrzavý a Benátky“.

Byli to zejména Pater Claudio a Pater Damaso, kdo o Zrzavém přátelsky hovořili. Patera Claudia dokonce malíř portrétoval.

Pater Claudio rovněž vážil cesty do Prahy, kde hledal archiválie o svatém Vavřinci z Brindisi. Tehdy mu malíř poskytoval zázemí a provázel jej po knihovnách i tlumočil. V klášterní kronice Mestre je zachován zápis, kterým kapucíni hodnotí Jana Zrzavého jako svého velkého přítele a pomocníka při bádání o sv. Vavřinci z Brindisi v Praze. Vše je doprovázeno bohatou korespondencí malíře s oběma teology ze 60.-70. let minulého století.

V klášteře Mestre se dosud nacházejí dokumenty, z nichž vyplývá, že tam J. Zrzavý v 60. letech nejen pořádal výstavy svých obrazů, ale jeho malby byly zastoupeny i na Biennale.

Některé vystavené obrazy byly rovněž prodány zájemcům. V uchovaném článku z roku 1965, jenž byl v červnu publikován v časopise Unione Serafica, nazývá autor článku J. Zrzavého „duchovním malířem“ a hodnotí jej jako mystika. Vyzdviženy jsou zde také jeho výrazové prostředky – barva a světlo.

„V mých obrazech lidé vnímají ducha. To však není můj úspěch, nýbrž je to zásluhou víry a katolické morálky,“ – J. Zrzavý.

Úžas

Největší úžas vzbuzuje pětadvacet obrazů, děl, která zanechal v klášteře svým přátelům kapucínům český malíř jako milou revanš za poklidné ubytování. Je tu např. Poslední večere (jedna z více variací na toto téma), Madona s dítětem, Kostel na Loretánském náměstí v Praze a další, většina s duchovním zaměřením. K těmto dílům lze v klášteře nalézt věnování, nejčastěji je zde jmenován P. Damaso nebo P. Claudio, někde z roku 1964 je jmenován i tehdejší provinciál kapucínů Giusto da Vigorvea. Většina obrazů je datována rokem 1964 nebo 1973.

„Poslední večere je ve srovnání s většinou známých variant tohoto námětu v podání J. Zrzavého velmi prostá, pojatá až ‚františkánsky‘ chudě (...) Početné jsou kresby a pastely, které jsou většinou označovány názvem Dáma se závojem. Ty jsou fakticky vnímány jako Panna Maria. Všechny zobrazené tváře v sobě nesou hluboké niterné sdělení,“ uvádí J. Měřinská poté, co si prohlédla obrazy v klášteře u kapucínů, a dodává:

„Už ve svém raném období býval Jan Zrzavý charakterizován kunsthistoriky jako ‚malíř ticha‘. Při pohledu na obrazy, které Jan Zrzavý věnoval benátskému kapucínskému klášteru a které jsou tu s úctou uchovávány, cítím, že toto ticho z nich permanentně vyzáruje.“

Retro-výstava v Oderzu

A tak v květnu 2011 se po letech uskutečnila retro-výstava Zrzavého obrazů v Oderzu, městu poblíž Benátek. Duchovní tematika vystavovaných obrazů ladila se sakrálními prostory dómského muzea, kam byla v Oderzu umístěna. Česko-italská publikace „Jan Zrzavý a Benátky“, jejíž autorkou je Jitka Měřinská, posloužila jako katalog této výstavy.

Uměnímilovná veřejnost se mohla nedávno znovu setkat s nevšedními díly českého malíře v Itálii. Protože roku 2010 italský profesor dr. Eugenio Buccioli navštívil Krucemburk na Vysočině v ČR, byl velmi zaujat prohlídkou tamní Pamětní síně Jana Zrzavého. Následně v Itálii pojal úmysl spolu s benátskými kapucíny uspořádat výstavu obrazů J. Zrzavého, darovaných klášteru Redentori na ostrově Giudecca. Záměr se podařilo uskutečnit ve spolupráci s Mgr. Janem Jánošíkem, iniciátorem česko-italských kontaktů, a J. Měřinskou. Po odborné stránce výstavu pomohl připravit prof. Roberto Costella.

Jan Zrzavý, český malíř, grafik, ilustrátor a scénograf, jeden z nejvýznamnějších českých umělců 20. století, měl vřelý vztah k Itálii, a to zejména k Benátkám. Tam našel postupem doby dobré přátele mezi kapucíny, v jejichž klášteře Redentore na ostrově Giudecca rád pobýval.

Dr. Jitka Měřinská se dlouhodobě a do hloubky zabývá dílem i osobností Jana Zrzavého. Publikaci „Jan Zrzavý a Benátky“, kterou J. Měřinská napsala po své návštěvě Itálie, zavádí čtenáře do umělcova oblíbeného „města na laguně“, kráčí „po stopách Jana Zrzavého“, osvětluje na základě pozoruhodných dokumentů malířovu vazbu na tamější kapucínský klášter a prezentuje také některé dosud neznámé Mistrovy obrazy. Rovněž odkrývá zajímavé skutečnosti, které osvětlují historické kořeny vztahu benátských kapucínů k Praze, a to zejména k Loretánskému náměstí, které bylo pro uměleckou tvorbu Jana Zrzavého doslovným duchovním leitmotivem.

Zdroj: velkaepocha.sk

Autor: Zdenka Danková